

Lukácsot olvasva*

A Lukács György születésének 100. évfordulója tiszteletére rendezett szegedi tudományos emlékülés szervezői az alkalomhoz méltóan szerény, de találó címet adtak az ülésnek: „Lukácsot olvasva...”. Ez a megközelítés utalni kíván arra, hogy itt a nagy életmű egy-egy elemének bizonyos megközelítésből történő vizsgálatára gondolunk, amely kapcsolódik azokhoz a nagy ívű, tudományos áttekintésekhez, amelyek a centenáriumi alkalmából hazánkban is sokoldalúan gazdagították a Lukács-kérdés marxista-leninista vizsgálatát.

Az évfordulón történt méltó megemlékezésekhez alapot jelentett az, hogy az MSZMP Politikai Bizottságának határozata alapján az MSZMP KB mellett működő Művelődéspolitikai Munkabizottság 1983-ban elkészítette és nyilvánosságra hozta az „Irányelvek Lukács György születésének 100. évfordulójára” című dokumentumát. (Társadalmi Szemle, 1983. 8-9. szám.) A dokumentum széles körű megközelítésben, gazdag mélységgel tekintette át Lukács György életútjának legfontosabb jellemzőit. Az áttekintés egyik értéke, hogy az életművet elhelyezi az évtizedek nagy változásaiban, a politika és az ideológia területén egyaránt. Az áttekintés alapjait az Irányelvek bevezetője így summázza: „Lukács György (1885-1971) a 20. század egyik legnagyobb hatású gondolkodója volt. Polgári gondolkodóként kezdte pályáját, hosszú szellemi fejlődés során jutott el a marxizmus-leninizmushoz. 1918 utáni életútja — minden vitával, sőt, konfliktussal együtt — szétválaszthatatlanul összefonódott a munkásmozgalommal, a kommunista párttal, a szocialista társadalom megteremtéséért vívott küzdelemmel. Gondolkodói útja tanúsítja, hogy korunkban korszakos jelentőségű filozófiai teljesítmény létrehozásában milyen kiemelkedő szerepet játszik a marxizmus-leninizmus, a munkásmozgalom, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a nyomában megindult szocialista átalakulás világtörténelmi jelentőségének felismerése.”

Mint módszer, fontos a dokumentumnak az a megközelítése, amely azzal együtt, hogy fontos dolgokat minősít, nem életművet lezáró „határozat”, hanem továbbgondolásra és további vizsgálódásokra ad ösztönzést. Végigvezet az életút legfontosabb állomásait, kitér erényekre, hibákra és tévedésekre, és ezekben is reális és nyitott. Kijelöli Lukács György helyét századunk magyar történelmében, kulturális fejlődésében. „Lukács tudományos filozófiai munkássága a XX. századi magyar kultúrának Ady Endre, Bartók Béla, József Attila, Derkovits Gyula nevével jelzett fő vonulatához tartozik.” Megtisztelő kötelességünk tehát, hogy ezzel az életművel jelentősége szerint foglalkozunk. A dokumentum ugyanis arra is utal, hogy „nem kielégítő műveinek ismerete, tudományos kutatása és feldolgozása”.

Eppen ezért támogatta az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottsága azt, hogy az Oktatási Igazgatóság és a TIT megyei szervezete egyéves speciális kollektív keretében „Korunk kérdései Lukács György munkásságában” címmel előadássorozat formájában foglalkozzon a társadalomtudomány oktatói és a vezető propagandisták számára Lukács életművének egy

kérdésével. A sorozat előadásait a téma ismert szakértői tartották, akik felhívták a figyelmet Lukács György munkásságára, annak elemző vizsgálatával pedig hozzájárultak a Lukács-kép pontosításához, és munkásságának alaposabb tanulmányozására ösztönöztek. Fórumot teremtettek a közös társadalomtudományos gondolkodás számára, és további összehangolt közös kutatásokra, szervezett műhelymunkára inspiráltak. Ebben is jelentős szerepet vállalt a Szegedi Akadémiai Bizottság regionális kutatástámogató, koordináló tevékenysége. A jövőben célszerű a Korunk kérdései című, hasonló jellegű sorozatot más témában is rendezni.

A „Lukácsot olvasva” című sorozat számos olyan momentum adódik, amely részben az életműből, részben a feldolgozásokból napjaink munkájához elgondolkodtató adalékokat ad. Hatalmas utat járt be Lukács György. Erettségi korban volt, amikor létrejött a világ első bolsevik típusú pártja, néhány 10 ezer taggal, és élete végére megérthette, hogy a mozgalom világot átfogó erővé vált, pártjainak száma 90-re, taglétszáma 50 millióra volt tehető. Már érett fejvel érte meg a szocialista forradalom győzelmét Oroszországban és Magyarországon, és végigjárhatta azt az utat, amelyben ez a forradalom — nem ritkán, nehéz körülmények között — társadalmi rendszerré, mi több, világrendszeré vált, és hatalmas utat tett meg a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában. Átélt két világháborút, és élete végén megérthette, hogy Európa éppen a Helsinkibe vezető utat egyengette, amelynek alapozásában maga is részt vállalt.

Lukács György ezeknek a nagy változásoknak nemcsak szemlélője, vagy passzív részese volt, hanem aktív és cselekvően vállalt részt nagy küzdelmekben és munkában. De mindig volt ideje, hogy a változásokat mély gondolatisággal felfelfedje, és a történelem sorát mindennapjaiban is összevegyesse a marxista-leninista elmélettel, a nagy stratégiai összefüggésekkel. Nem véletlenül emeli ki Lenin

munkásságából a számár meghatározó módszert, amely az elméletből kiindulva alakít ki stratégiát, és annak részeként kezeli a taktikát. Nem gyárt minden taktikai megoldáshoz elméletet, hanem összeveti azt a fő ideológiai kérdésekkel.

Lukács György a magyar történelem, munkásmozgalom és kultúra jelentős személyiségeként közvetlen részese volt a hazai változásoknak is. Szerepe a Tanácsköztársaságban, majd a kommunista mozgalom azt követő változásaiban — fejlődésében és ellentmondásaiban —, részvevő a felszabadulást követő tudományos és ideológiai életben sokoldalú áttekintést igényel. Itt csupán arra térünk ki, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonított Lukács György a 60-as évek társadalmi-gazdasági változásainak, a párt vezető szerepe és tömegkapcsolata megszilárdításának, a szocialista népi-nemzeti egységnek, a szocialista demokrácia erősödésének, a gazdaságirányítás korszerűsítésének. A közelmúltban újra olvasható, vagy éppen a tv-ben látható korabeli nyilatkozatai ezt mindannyiunk számára újra felidéztek. Kapcsolatának rendeződése a párttal egyértelműen mutatja elkötelezettségét szocialista építésünk mellett.

Lukács György 70. születésnapja alkalmából kiadott Emlékkönyvben egyebek között ezt írta Thomas Mann: „Ami benne rokonszenvenet leginkább fölkel, az érzéke a folytonosság és a hagyomány iránt, amely vezérli, s amelynek nagyrészt létét is köszöni. Mert elemzés elsősorban és kiváltsággal a régebbi irodalmi kultúrkincsnek szól, amelyben olyan jártos, mint a legkonzervatívabb történész, s amellyel megkísérlti kapcsolatba hozni hitének új világát, s ennek tudás- és tanulásvágyát is fölbreszteti iránta.”

Befejezésül idézzük az Irányelvek zárómondatát: „Elméleti munkássága eredményeinek, életútja tanulságainak hasznosítása segíti mai harcainkat, örökségének elsajátítása, értékeinek felmutatása az egész haladó emberiség számára, megtisztelő kötelességünk.”

KONCZ JÁNOS

A huszadik század klasszikus újságírója a „szálguló riportert” jelzőt ragasztotta a tévedés. Pedig ő maga sohasem szálgult el az események mellett, egyáltalán nem fordult el az események mellett, hanem a lehető legalaposabban, a tények, a történelem, a valóság legmélyebb tiszteletével. Egész életében gyalogolni szeretett. Munkája közben tünődve, szemlélődve járt. „Az autó, a repülőgép a riportert halála... vallotta — az én tempóm inkább a postakocsihoz hasonlít, semmint az expresszvonathoz.”

A monarchia Prágájában született száz évvel ezelőtt, 1885. április 29-én, német nyelven írt, de egész életében cseh hazafinak vallotta magát. Bűnügyi riporterként kezdte pályáját, később beutazta az egész világot: élt Franciaországban, Spanyolországban, Belgiumban, Hollandiában; bejárta a Szovjetuniót, az Egyesült Államokat, Kínát, Ausztráliát, Ceylont, emigránsként jutott el Mexikóba s élete alkonyán az újjászületett Prágába tért haza.

A prágai óváros posztos utcájában — mindössze néhány lépésre az Európa-hírű Orlojtól — még ma is áll a Medve-ház. Ebben a házban működött „S. Kisch és Fivére Szóvetáru-kereskedése”. Innen — édesapja üzletéből — indult a leendő újságíró karrierje. Nem riporttal, hanem versekkel mutatkozott be. A tizenéves esztendő Egon Kisch 1899 karácsonya előtt jutott el első verseit egy ismerős lapszerkesztőnek. Mivel abban az időben középiskolás diák nem szerepelhetett a sajtó nyilvánossága előtt, ezért rövidítve E. Kisch néven szignálta költeményeit. Az egyik verse nem sokkal később meg is jelent, de Erwin Kisch aláírással. A lelkiismeretes szerkesztő — ha helytelenül is — de kiegészítette a monogramot. Miután Egonnak született, de Erwinként ismerték meg a sajtó hasábjairól, megtartotta mind a kettőt, s így lett világhírű: Egon Erwin Kisch. Így kezdte újságírói karrierjét előbb a Prager Tagblatt szerkesztőségében, majd a Bohémia című prágai német újság munkatársaként.

Első riportkönyve, a „Jegyezd fel, Kisch!” az osztrák-magyar hadsereg dicstelen szerbiai

RÁDIÓTELEX

ÜDVÖZLŐ TÁVIRAT

Losonci Pál, az Elnöki Tanács elnöke táviratban üdvözölte Hirohito császárt születésnapja, Japán nemzeti ünnepe alkalmából.

VÁRKONYI PÉTER ALGÉRIÁBA UTAZOTT

Szombaton Algériába utazott Várkonyi Péter külügyminiszter. Ahmed Taleb Ibrahim külügyminiszter meghívására tesz hivatalos látogatást az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaságban.

GORBACSOV ÉS JARUZELSKI MEGBESZÉLÉSE

A szívvel barátság és egység légkörében folytatott szombaton Varsóban eszmecsere Mihail Gorbacsov, az SZKP KB főtitkára és Wojciech Jaruzelski, a LEMP KB első titkára. A találkozón Gorbacsov kifejezésre juttatta, hogy az SZKP változatlanul szolidáris azzal a küzdelemmel, amelyet a Lengyel Egyesült Munkáspárt és a lengyel dolgozók a válság következményeinek teljes felszámolásáért, a stabilizációért, a szocializmus pozícióinak megszilárdításáért folytatnak.

HAZÁÉRKEZETT KUBÁBÓL A MUNKÁSORSÉG KÜLDÖTTSEGE

A munkásorség küldöttsége, amelyet Borbély Sándor, az MSZMP KB tagja, a munkásorség országos parancsnoka vezetésével Rau Castro Ruz hadseregtábornok, a kubai forradalmi fegyveres erők minisztere meghívására április 12-től 27-ig tartózkodott Kubában, hazáérkezett Magyarországra.

ORTEGA MOSZKVA BA ÉRKEZETT

Nicaraguai küldöttség érkezett munkalátogatásra vasárnap Moszkvába. Daniel Ortégának, Nicaragua közvélemény- és szociális társasági elnökének, a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front Országos Vezetősége tagjának vezetésével.

KÜLÜGYI TÁRGYALÁSOK

Esztorgályos Ferenc külügyminiszter-helyettes április 25-26-án Budapesten megbeszéléseket folytatott Jaromir Johannes csehszlovák külügyminiszter-helyetessel a nemzetközi helyzet időszerű kérdéseiről. Jaromir Johant fogadta Horn Gyula külügyi államtitkár.

Együtt a békéért

Szimbólumnak is beillik: Szovjetunió és a Varsói Szerződés más tagjainak határozott válasza eleve kudarcra ítélté ezeket a próbálkozásokat, ám a NATO politikája a nemzetközi feszültség fokozódásához, a háborús veszély elmélyüléséhez vezetett. A Varsói Szerződés elnöke „csillagháború” elképzelései, amelyek mára már konkrét fegyverkezési programok beindítását vonták maguk után, eddig soha nem látott méretű hűk maradtak eredeti céljaikhoz, alapelveikhez, alapvető feladatuknak nem a háborúra való készülődést, hanem a béke megővését tekintik.

A háború által legjobban megviselt európai fővárosban a fasiszták által romhalmazzá változtatott Varsóban 1955. május 14-én született meg az európai szocialista országok védelmi szervezete. Létrehozása jogos válság és elkerülhetetlen övintézkedés volt a NATO 1949-es megalapítására, s az ezt követő kiszélesítésre. A Szovjetunió hiába ajánlotta, hogy belép az atlanti szerződés tagjai közé — elutasították. Az NSZK fővárosában, Berlinben, hiszen nagyon kevés kérdésben sikerült konkrét megállapodásra jutni. Ez a mindenekelőtt a NATO közömbös magatartásának következménye, hiszen a szocialista országok mindez idő alatt kivétel nélkül készek voltak haladéktalanul megállapodni a fegyverzetek csökkentéséről vagy teljes felszámolásáról, eppoly, mint a bizalomero-sítók intézkedések különböző formáiról.

Hazánk képviselőiben Kádár János írta alá a megállapodásról szóló jegyzőkönyvet. Tette ezt az országcsoporthoz sem, nem táplál agressziós szándékokat Európában, vagy bármely más kontinensen.

E kijelentéseinek alátámasztására a Varsói Szerződés már harminc évvel ezelőtt is indítványozta, hogy egyidejűleg özlássák föl a NATO-t és a szocialista országok védelmi szervezetét. Ezt a javaslatot most újól megismételték a lengyel fővárosban, jóllehet a nemzetközi politikai helyzet rendkívül feszült. A NATO — elsősorban az Egyesült Államok nyomása következtében — növelte nukleáris csapásmérő eszközeinek számát, új, rendkívül veszélyes fegyverrendszert telepített a Varsói Szerződés tagjaival határos körzetekbe, s kísérletet tett a kialakult és jelenleg is fennálló erőegyensúly megbontására. A

H. G.

Zsivkov Damaszkuszban

Háfez Asszad szíriai államfővel kezdett hivatalos megbeszéléseket vasárnap Damaszkuszban Todor Zsivkov, a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottságának főtitkára, a bolgár államtanács elnöke.

Zsivkov a nap folyamán érkezett hivatalos, baráti látogatásra a Szíriai Arab Köztársaságba.

partra szállni a forradalmár újságíró. Kisch a már mozgó hajó fedélzetéről ugrott a szárazföldre, lábát törte, hogy maradjon, akár csak a kórházban is. A munkások azután megszerették számára a tartózkodási engedélyt. Amerikai útja sem volt felhőtlen. Az Újvilág háromszor tagadta meg tőle a vízumot, míg végül inkognitóban hajózta körül az államok déli partjait.

A náciizmus hatalomra jutásakor Thomas Mann, Goethe művei mellett az ő riportjait is máglyára küldték. Magát Kisch már a Reistagpalota égése után letartóztatták, s csak csehszlovák útlevelelénél köszönhette szabadulását. Párizsba utazott, majd Franciaország lerohanása után Mexikóba, innen tért haza a felszabadulás után szülővárosába, Prágába.

Szinte felszólíthatatlan Kisch cikkeinek, riportkönyveinek meg a címe is. Akadt olyan könyve, amely csak németül készült kiadásban jelent meg. A világ szinte minden nyelvére lefordították a Kináról, Ausztráliáról és az Egyesült Államokról írott könyveit. Írásaiban mindig a valóságot kutatta. Ezért nem csak a „exikói érti, ha Mexikóról ír, mert itt épp úgy, mint a világ többi táján az egyetemes emberi igazságokat kereste. Szenvedélyes volt az élete, a műve, az egyénisége. Szenvedélyesen kíváncsi és igazságszerető. Kisch végigszálgult a világot, de mindig lassan írt, akár egy kódexmásoló. R riportjait kézzel vetette papírra, géppel sohasem dolgozott. Néha hetekig írt egy-egy néhány oldalas riportot, napokig néhány, két-két soros képaláírást. Sok riportját egész életében nem adta ki, mert elégedetlen volt velük.

Ő nem azért írt, hogy elmondjon valaimit, hanem, hogy mindent megváltoztasson. Egyik méltatója jegyezte fel róla, hogy „... írva akarta a világot megváltoztatni és a megváltozó világot azonnal le akarta írni.”

A felszabadulás után tért haza az emigrációból, és telepedett el a szülővárosában. 1948. március 31-én halt meg a kedves, arany Prágában, hatvanhárom éves korában, még mielőtt befejezhetné volna utolsó művét: „Marx Károly és Csehszág” címmel.

Rafai Gábor

„Jegyezd fel, Kisch!”

hadjáratainak embertelenségeit ostorozza. Ekkori élményei jegyezték el a társadalmi forradalommal és állították 1918-ban a bécsi Vörös Gárda élére. Ettől kezdve pályája töretlenül ívelt felfelé. Kisch azonban minden siker ellenére sem vesztette el tisztánlátását, élete végéig igaz-ve-rig realista maradt. Azt vallotta, hogy „az író feladata, hogy a sokszor borzalmas valóságot mintázva... mesterművet alkosson, amely vádol; a múltat és a jövőt kapcsolatba kell hoznia a jelenrel — ezt nevezem logikus képzeletnek.” Ezt a logikus képzeletet hajszolta valamennyi írásában.

Végigkérdezte a világot Kínától Amerikáig, a szerbiai első világháborús fronttól az amerikai négernegyedekig, írt Horthy Miklósról és Fordról, feljegyezte Monte Carlót és a nyomornegyedeket. Milliomosokkal és paraszttal beszélgetett, Ceylonban a kolombói szingalézek közé vegyülve hallgatta meg panaszaikat. Kínában rikakulilásokat faggatott. A Szovjetunióba is ellátogatott, hogy leírhasa az épülő szocializmust. Minden érdekelt, mindent megírt. Azt hirdette, hogy „... a pöre igazságnál megdöbbenőbb dolog nincs, mert környezetünknek semmi sem egzotikusabb, mert semmiben sem dúsabb a fantázia, mint a tárgyalgóságban. És az egész világon nem akad szenzációsabb dolog a kornál, amelyben élünk.”

Kisch fedte fel a monarchia legnagyobb szenzációját is 1913-ban Alfred Redl vezérkari ezredes kémügyéről és annak leleplezéséről. Ez a néhány oldalas írás pályájának egyik legnagyobb riportja. Mindig mindent meg tudott írni. Bárhova beengedték, még oda is, ahova nem akarták. Amikor 1934-ben Ausztráliába küldték, híre már megelőzte és nem engedték

*Részletek a szegedi centenáriumi emlékülés megnyitójából.